

Brandnetelvlinders

Van een aantal zeer algemene tuinvlinders leven de rupsen van brandnetel. Dit is in het hele land een veelvoorkomende plant en het is dus geen wonder dat de vlinders dat ook zijn. Er zijn vijf soorten dagvlinders die brandnetel als waardplant hebben: dagpauwoog, kleine vos, gehakkelde aurelia, landkaartje en atalanta. De overeenkomst is dat ze allemaal als rups op brandnetel te vinden zijn, maar er zijn ook grote verschillen.

Tekst en foto's: In dit artikel zullen we de vijf soorten nader voorstellen en kijken wat de overeenkomsten en verschillen zijn. De eerste onderverdeling is al te maken als we er naar kijken of de rupsen in een groep leven of solitair, dus alleen, zitten.

Kars Veling
De Vlinderstichting

Rupsen in groepen

Van deze drie soorten worden de eitjes in groepjes tot grote clusters bij elkaar afgezet en de rupsen leven het grootste deel van de tijd dicht op elkaar gepakt en zijn daarom vrij gemakkelijk te vinden. Deze rupsen zul je alleen vinden in de grotere pollen brandnetel, want voordat een vrouwtje haar eitjes afzet, heeft ze wel gecontroleerd of er voldoende voedsel is voor haar nageslacht. En dan kijkt ze niet naar die hele jonge rupsjes, die nauwelijks wat weg kunnen eten, maar naar de volgroeide rupsen die dan centimeters groot zijn en flink kunnen eten aan de plant.

Scan de QR-code om het filmpje van hop-etende dagpauwoogrupsen te zien.

Dagpauwoog

Een vrouwtje van de dagpauwoog legt clusters van soms wel honderden eitjes bijeen. De ei-afzet gebeurt meestal midden op de dag en de brandnetels staan dan in de volle zon. Maar op brandnetelpollen midden in open gebied worden minder rupsen gevonden dan op min of meer beschutte plaatsen, zoals in bosranden, bospaden of langs houtwallen of struiken. De jonge rupsjes leven in dichte groepen bij elkaar en maken een spinsel over het blad. De oudere rupsen hebben geen spinsel meer, maar blijven tot het vierde stadium wel in groepen bij elkaar. Ze reageren op gevaar door tegelijkertijd te bewegen, waardoor het lijkt of de klont rupsen een individu is. Dat zou predatoren moeten afschrikken. In het laatste stadium, als de rupsen volgroeid zijn, gaan ze uit de groep, leven solitair en gaan op zoek naar een verpoppingsplaats. Dan kun je ze ook over de grond, het trottoir of een asfaltweg zien kruipen. De wat grotere rupsen zijn gemakkelijk te herkennen. Ze zijn zwart met kleine witte puntjes. Van de dagpauwoog is bekend dat ook hop gebruikt kan worden als waardplant, alleen in Nederland hebben we daar maar heel weinig voorbeelden van. Deze zomer kregen we echter een schitterend filmpje van Sandra Harthoorn waarop een grote groep rupsen van de dagpauwoog eet van hop.

	Rupsen in groepen			Solitaire rupsen	
	dagpauwoog	kleine vos	landkaartje	atalanta	gehakkelde aurelia
Ei	in clusters van 100-300 eitjes bij elkaar	in clusters van 6-220 eitjes bij elkaar	in clusters van 9-12 eitjes bij elkaar	solitair bovenzijde blad	solitair vaak in de bladrand
Rups	zwart met kleine witte stipjes	bruin met meer of minder gele tekening	bruinzwart met op de kop twee doortjes	in samengesponnen blad, kleur variabel met gele doortjes	bontgekleurd met oranje en witte vlek
Pop	lichte vorm geelachtig groen, donkere vorm bruinachtig	glanzend metallic goudkleurig tot bruin	lichtbruin en bezet met donkere vlekken, soms metaalachtig	'hoekig', grijs met goudachtige vlekken	solitair, bontgekleurd met oranje en witte vlek
Vlinder					

Rupsennest dagpauwoog.

Rups dagpauwoog op pad om te verpoppen.

Rupsen dagpauwoog etend van hop.

Kleine vos

Ook de kleine vos legt de eitjes in groepen bij elkaar, maar deze clusters zijn kleiner dan bij de dagpauwoog, meestal minder dan honderd bijeen. Wel kunnen op geschikte brandnetels meerdere clusters worden gelegd. Het gebeurt zelfs dat twee vrouwtjes tegelijkertijd op een brandnetelblad eitjes afzetten. De kleine-vosrupsen kun je ook wat verder van het bos af in meer open situaties vinden. De kleine vos heeft een sterke voorkeur voor jonge planten en als er in de zomer eitjes worden afgezet, zijn plekken waar eerder gemaaid was populair. Daar is weer nagroei opgetreden en zijn er veel lekkere malse jonge brandnetels aanwezig. De grotere rupsen van kleine vos zijn bruinzwart met vaak opvallende gele tekening.

Ei-afzettende kleine vos.

Rupsennest kleine vos.

Volgroeide rups kleine vos.

Landkaartje

De laatste brandnetelvlinder die eitjes in groepen bijeen afzet, is het landkaartje. De vrouwtjes doen dat echter op een heel eigen wijze: in ei-strengtjes. Ze plakken de eitjes aan elkaar zodat er 'torentjes' van 10-15 eitjes onder aan het blad hangen. Soms zijn er wel tien van die torentjes bij elkaar. Landkaartjes kiezen altijd brandnetels in de directe omgeving van bos of bomen en struiken. Wel moeten de plekken een deel van de dag in de zon staan; in de diepe schaduw worden geen eitjes afgezet. De rupsen zijn bruinzwart en te herkennen aan de twee stekels die ze op hun kop hebben en die als 'hoortjes' naar voren wijzen. De clusters van het landkaartje zijn veel kleiner dan van dagpauwoog en kleine vos en ze kiezen dan ook vaak wat kleinere pollen brandnetel.

Ei-afzettend landkaartje.

Lege eistrengtjes landkaartje.

Rupsennest landkaartje.

Solitair levende rupsen

Naast de groepsrupsen zijn er ook vlinders die hun eitjes stuk voor stuk en met een of enkele bijeen afzetten. Deze kunnen dan ook leven op veel kleinere pollen brandnetel. Doordat ze niet in groepen bijeen zitten, zijn ze ook wat lastiger te vinden.

Eitje atalanta.

Atalanta

De atalanta zet de eitjes solitair af op de bovenzijde van het blad. Het eitje is groen en dus niet eenvoudig te vinden. De meeste kans heb je door een vrouwtje te volgen dat bezig is te zoeken naar een ei-afzetplek. Je ziet haar dan langzaam vliegen boven brandnetels en regelmatig even gaan zitten. Zie je haar het achterlijf krommen en duurt dat een paar seconden, dan kun je op die plek wellicht een eitje vinden. De rupsen van de atalanta moet je zoeken door naar hun nesten uit te kijken. De rups knaagt de top van een brandnetel door en spint het verwelkende blad bijeen tot er een koker ontstaat. Deze zijn best opvallend en dus goed te vinden. Wel moet je even controleren of het echt het nest van een atalantarups is, want ook spinnen spinnen een blad bijeen. Deze knagen echter nooit de steel door.

a t/m d: atalanta bouwt een nest.

Rupsennest atalanta.

Spinnennest in brandnetel.

Gehakkelde aurelia

Ook de gehakkelde aurelia legt de eitjes stuk voor stuk. Vaak doen ze dat aan de rand van het blad, bij het stekelpuntje. De rups is felgekleurd. Je zou denken dat die kleuren de rups kwetsbaar maken omdat hij erg opvalt, maar bij nader inzien valt dat reuze mee. De rupsen zitten vrijwel altijd onder bomen en struiken en als je op de bladeren van de brandnetel kijkt, zie je overal vieze vogelkledders en dat is precies waar die gehakkelde aurelia van profiteert. De gekleurde rups met de opvallende witte kledder middenop lijkt oppervlakkig gezien namelijk best op een vogelpoepje.

Eitje gehakkelde aurelia.

Rups gehakkelde aurelia.

Nog veel meer dieren!

Brandnetel is niet alleen voor die vijf dagvlinders van belang, maar is een heel waardevolle plant voor andere soorten. Zo zijn er zeker 25 nachtvlinders die brandnetel als waardplant hebben en ook allerlei andere insecten hebben de plant nodig om zich te kunnen voortplanten.

Mag ik de brandnetels maaien?

Regelmatig krijgen we bij De Vlinderstichting de vraag van mensen of en wanneer ze brandnetel mogen maaien. Op sommige plekken is maaien niet nodig, maar zeker in stedelijk gebied, langs wegen en paden en in tuinen moet het soms wel. Van belang is dat je kijkt of er rupsen in zitten. Rupsennesten zie je niet makkelijk over het hoofd, maar voor de alleenwonende rupsen moet je even goed kijken. En eventueel over het hoofd geziene rupsen kunnen nog wel overleven als je gefaseerd werkt, dus altijd een deel van zeg 15-30% laat staan.

Als er veel rupsen in gevonden worden is het beter om even te wachten met maaien. Een paar weken is vaak al voldoende.

Op dit bordje in een Culemborgse berm wordt uitgelegd waarom het maaien is uitgesteld.

Bloempotten

Brandnetel is een wat lastige plant, omdat deze zich via wortelstokken heel snel kan uitbreiden en snel grotere oppervlakten kan bedekken. Dat kan soms geen kwaad, maar in je tuin wil je dat meestal niet. Een goede oplossing is dan om brandnetel in bloempotten te zetten. Zo kan de plant niet woekeren en kun je wel rupsen van brandnetelvlinders in je tuin groot zien worden. Dan hebben we het wel over de rupsen die in niet te grote groepen bijeen zitten. Atalanta en gehakkelde aurelia zullen er zeker gebruik van kunnen maken en als het redelijk grote potten met grote pollen zijn mogelijk ook het landkaartje. Voor dagpauwoog en kleine vos zijn die pollen vast niet groot genoeg.

Wil je dagpauwoog en kleine vos in je tuin? Dan moet je niet te klein denken. Een polletje over laten staan achter de schuur is daarvoor meestal niet voldoende. Grote flinke brandnetelbedden half in de schaduw zijn dan nodig. Als deze groot genoeg zijn kun je ook prima begin juni een deel maaien zodat er nagroei is voor kleine-vosrupsen.

Zet brandnetel in een pot, dan kan hij niet woekeren.